

PRUISZ JÁNOS VÁRADI PÜSPÖK PONTIFICÁLÉJA.

FRAKNÓI VILMOS-tól.

A „Könyv-Szemle“ hasábjain ismételve volt alkalmunk szólani azon élénk és tudományos művészeti életről, melynek a középkorban *Várad* színhelye vala, s a mely ezen várost a magyar alföldön a kultúra legjelentékenyebb gyúpontjává tette. Itt ismertettük meg legelőször a *Vitéz János* püspök által fölállított könyvtár maradványait: azon fényes kéziratokat, melyek ma a világ minden részében szétszórva, az ő tudományosságának, ízlésének és bőkezűségének tanúi.

Az általa meghonosított tudományos szellem nem vesztette el uralmát a püspöki székvárosban Vitéz távozása után sem, habár közvetlen utódainak kinevezésénél Mátyás király első sorban politikai szolgálatok jutalmazására gondolt, és külföldi főpapokra esett választása.

Beckenschlager János (1465—8) rövid püspöki kormányzásának idejéből nem maradt emlék reánk, a mely a művészet és tudomány iránti érdeklődéséről tanúskodhatnék. De hirdeti ezt azon tény, hogy mikor később mint esztergomi érsek, hűtlenül Mátyás ellenségeihez csatlakozott és Németországba menekült, magával vitte mindazon fényes kiállítású codexeket, melyekkel Vitéz János az érseki könyvtárt gazdagította; a mely merényletnek azok megmentését köszönhetjük.

Beckensloernek a váradi püspöki széken utódja az ifjú *Stoltz Miklós* volt. Ez kineveztetése után (1470) számos kísérettel Bolognába ment, hogy ott az egyetemen tudományos kiképzését befejezze. De csakhamar, mielőtt székét elfoglalhatta volna, elragadta őt a halál.

Több évre terjedő üresedés után, 1476-ban a morvaországi származású Pruisz János nyerte el a váradi püspökséget, melyet másfél évtizeden át tartott elfoglalva. Mátyás legbizalmasabb tanácsosaihoz tartozva, többnyire a királyi udvarnál tartózkodott, uralkodóját hadjárataiban is kísérte, és általa gyakran fontos diplomáciai küldetésekkel bízott meg Francia-, Olasz- és Németországban.

Mindazáltal püspöki székhelye folytonosan gondoskodásának kiváló tárgyát képezé. *Ranzanus* olasz püspök, ki mint a nápolyi király követe, több esztendő telt Mátyás udvaránál, Pruisz János püspökről szólva, egyebek közt kiemeli, hogy Váradon erős várat építtetett és székesegyházát drága öltönyökkel, értékes ezüst edényekkel ajándékozta meg, valamint „*nagy könyvekkel, graduariusok- és antiphonálékkal, melyek minden részben olyan csodálatos módon voltak ékesítve, hogy a leggazdagabb király ajándékának lehetett volna tartani*“ (Sacram, cuius est Antistes, aedem ditavit... libris magnis, quos vocant graduarios et antiphonarios, omni ex parte adeo mire exornatos, ut magni ac ditissimi alicuius Regis dicata Deo dona possint non immerito iudicari.)¹

Jegyezzük meg, hogy ezen magasztaló nyilatkozat olasz főpaptól ered, a ki hazájának székesegyházaiban a nagy mesterek által miniatürekkel ékesített templomi szerkönyveket látta és használta, a kinek tehát csodálatát csak a műizléssel párosult fény volt képes fölkelteni.

Mindezen váradi szerkönyvek, Szent László egyházának egyéb dús műemlékeivel osztoztak a gyászos pusztulásban. De egy, melyet hihetőleg a püspök saját használatára megtartott, és mikor a váradi püspökséget elhagyta, magával vitt, fönmaradt mai napig.

Ez egy *Pontificale* (a püspök által végzendő egyházi szertartások könyve), mely jelenleg főmagasságú *Simor János* bibor-nok és esztergomi érsek úr könyvtárának egyik fődíszét képezi.

A „Könyv-Szemle“ 1879-ik évi folyamában ismertetvén ezen kéziratot, azon véleményt fejeztük ki, hogy első birtokosa *Sankfalvi Antal* később nyitrai püspök volt.

¹ Epitome rerum Hungaricarum. Schwandtnernél. Scriptores. I. 333.

Ugyanis a kézirat első levelén püspök-süveges czimer látható, melynek belső mezejét három ezüst nyíl foglalja el; és ehhez hasonló czimert (három ezüst nyilat tartó arany kar) Mátyás király Sankfalvi Antalnak, mint váradi kanonoknak adományozott. Azon körülményből, hogy Sankfalvi váradi kanonok volt és Vitéz János bizalmas embereihez tartozott, magyaráztuk meg azt, hogy a papszentelés szertartásai között *János váradi püspök* neve fordul elő.¹

Combinációnkat nem fogadta el *Dankó József*, az esztergomi kincstár tudós ismertetője, a ki „Történelmi, Műirodalmi és Okmánytári Részletek az Esztergomi Főegyház Kincstáráról“ című munkájában (1880) a Pontificaléről szólván, különös súlyt helyez arra, hogy *János váradi püspök* neve fordul elő benne; mert abból azt következteti, hogy a könyv az illető János váradi püspök számára készült. „A XV. század második felében — úgy mond — a nagyváradi püspökök között három János volt. Vitéz, Beckensloer és Pruisz. E drága könyv azt bizonyítja, hogy tulajdonosa szerette a művészetet, és így legközelebb áll hozzá Vitéz. Ezen felfogásnak legkevésbé sem áll ellent a Sankfalvi-féle czimer, hisz a híres Corvinák történetéből eléggé tudjuk, hogy az eredeti cimerek kivakartattak vagy beragasztatván, helyükre újak festettek.“²

Habár a jelen esetben az eredeti czimer kivakarásának vagy a fölülfestésnek nyoma nincs, és így kétségtelen, hogy a most látható czimer azé, a kinek számára a kézirat készült; nem tagadhatjuk, hogy a tudós szerző helyes nyomon járt, mikor egyik János váradi püspökben kereste a kézirat első birtokosát. Most már biztosan megmondhatjuk, hogy melyik az.

A váradi püspökség nagyérdemű történetírója, *Bunyitay Vincze*,³ az 1883-ik év folyamán fölkereste Pruisz János váradi püspök sírját Morva-Hradischon, és pontosan leírta sírkövét. Ezt

¹ „Admonicio quam facit episcopus in consecratione ordinandorum antequam ordinentur. Nos Johannes permissione diuina episcopus ecclesie waradiensis generalem ordinationem celebrare ad presens in nostra ecclesia waradiensis in missarum solemniis intendentes . . .

² 109. l.

³ A Váradi Püspökség Története. III. 116.

a főpap dombormívű egész alakja díszíti. Baltérdéhez a czimerpajzs támaszkodik, melynek mezejében *három nyíl* látható. ¹

Minthogy a Pontificáléban és a Pruisz sírkövén előforduló czímerek teljesen azonosak; míg ezektől a Sankfalvi-czimer eltér (amazokban csak három nyíl, ebben három nyilat tartó kéz): nem merülhet föl az iránt kétség, hogy a Pontificale *Pruisz János* használatára készült.

Igy már érthetővé lesz, mikép kerültek a kézirat elejére és végére szláv nyelven írt imádságok és jegyzetek. Pruisznak ugyanis a szláv volt anyanyelve, a melyet, miután a váradi püspökségről lemondott, szerzetessé lett és Morvaországba vonult vissza, újra használni kezdett.

És így most már kétszeres kegyelettel fogunk tekinteni a kézirat legutolsó levelére, az utólag beiktatott imádságok és jegyzetek írójának ezen följegyzésére: „*Hic incepit hanc scribere scripturam f. Jo. orate pro eo*“. Ez a szerény „*frater Joannes*“ a kézirat végén nem más, mint a hatalmas főpap, a kinek püspöksüveges czimere a díszlapot ékesíti.

¹ Ugyanezen czímer fordul elő egy 1490-ik évi oklevelén, melyen Pruisz Jánosnak, de több más főpapnak is aláírása látható, amiért nem lehetett ekkorig biztosan megállapítani, hogy melyik főpapé az a czímer.

